

Raya Son

Sjef Savrysen

Algemeene indrukken, welke mij zijn bijgebleven uit de tijd der P.A.N.

Het begin was, dat een bekende uit Eindhoven mij kwam bezoeken en vroeg of het mogelijk was om hier partisanen te vinden en dan een eigen groep te formeeren. Het begin zou bestaan het vinden van enkele geschikte menschen om hieraan leiding te geven en dan verder uit te breiden. Ik had hiertegen geen bezwaren^{en} vroeg of er wapens beschikbaar waren, waarop ontkennend werd geantwoord, waarom ik toen niet verder ben gegaan dan enkele vertrouwde menschen uit te noodigen een kleine groep te vormen, welke als het noodig was, de leiding mede op zich te nemen en als de tijd er zou zijn de troep verder uit te breiden. Dit uitbreiden had echter geen zin zoolang er geen wapens waren. Men maakte het gevaar voor ontdekking er maar grooter mede. Het eerst kwam de vraag of het mogelijk zou zijn voor 30 M3 hout te zorgenvoor een eventuele noodbrug over het Wilhelminakanaal. Hiervoor werd gezorgd maar natuurlijk tegen Zwarte prijzen, want bonnen werden hiervoor vanzelfsprekend niet gegeven. Toen kwam de vraagnaar ruimte voor het opslaan, daar het aan de Zuidzijde van het Kanaal moest komen. Hiervoor werd een geschikte ruime verkregen in een garage. Toen kwam echter het ongeluk, dat de eigenaar dezer garage gezocht werd als gijzelaar en dientengevelge werd de garage door de Sicherheitsdienst verzegeld. Goede raad was duur. Bleef het hout daar zonder meer dan werd dit natuurlijk ook in beslag genomen. Ook van mij was een broer moeten gaan vluchten omdat hij eveneens gezocht werd als gijzelaar en wij waren het er nog niet over eens of het niet op een abuis beruste of ze hem moesten hebben of mij.

Ik wende mij daarom tot de Gemeentesecretaris, welke met mij in de Illegaliteit was (en later overleden in het Concentratiekamp Mauthausen). Wij besloten toen Weber van de Sicherheitsdienst op te bellen en hem te vragen of ~~we~~ wij eenig hout uit de garage konden halen. Het tref, dat wij juist het Hoofdbureau der Recherche aan het verbouwen waren, dus konden wij zeggen, dat wij het hiervoor nodig hadden. De Secretaris belde op en Weber vroeg van wie dit hout was. Toen hij de naam hoorde vroeg hij direct: "Is die kerel identiek met degene, die ik zoek?" waarop natuurlijk ontkennend werd geantwoord. Weber kwam naar Son en had geen slechte zin, alleen vertelde hij mij dat hij zou Son klaar maken, want het was een broeinest van verzet. Ik antwoorde hierop, dat als er iets gebeurde, dit toch niet door Sonsche menschen zou gebeuren ~~waarop hij ons op de zaak begon~~ waarop hij zei, dat ik er dan toch ver naast was. Ik vroeg hem of ik het andere hout niet mocht laten liggen tot ik het nodig had, waarop hij vroeg hoe dikwijls ik er in zou moeten. Ik vroeg of het eens in de maand gaan zou. Dit vond hij goed. Toen wij er een paar planken uit hadden zeiden wij, dat wij voorleopig wel vooruit konden waarna hij de zaak weder verzegelde.

Een tijdje nadien toen het op een avond nogal waaide en regende heb ik de zegels der Sicherheitsdienst er af gehaald. Ik denk, die komen nog wel eens van pas. s' Morgens naar het Gemeentehuis, waar ik Weber liet opbellen, alsdat door de storm en de regen de zegels eraf waren gegaan, waarbij hij ons ook nog bedankte voor de waarschuwing.

Verder werd door ons groepje steeds de menschen warm gehouden voor verzet tegen de bezetters. Toen in Augustus 1944 de Duitschers aan het terugtrekken waren en aan het Wilhelminakanaal een verdedigingslinie aanlegden begon er meer activiteit te komen, toen wij begonnen met mannen uit te zoeken, welke geschikt zouden zijn om mede te helpen. Dit gebeurde alleen op papier ~~dat~~ het verder nog geen zin had omdat het verzoek om wapens nog niet kon worden ingewilligd. Het gevormde groepje hield zich voornamelijk bezig met het bespionneren der werkzaamheden der Duitschers, wat niet zoo gemakkelijk was daar deze het liefst des avonds, als er niemand op straat mocht. Hun werkzaamheden, welke soms overdag gedaan waren werden des avonds weer gewijzigd, zoodat wij ook des avonds op stap moesten wat mij bijna eenmaal het leven kostte, toen ik van een verkenning terug kwam (welke nodig was voor de tekening, die ik aan het maken was van de versterkingen) bij het terugkeeren plotseling vlak bij huis voor drie Duitschers stond, die achter een café uitkwamen. Weglopen was onmogelijk want het was meteen "Handen op" en daarna "Ha, een spion", waarna de kleinste der drie zijn revolver trok en mij achter in de rug duwde, waarna de anderen mijn zakken begonnen na te zoeken waar natuurlijk niets in was. Het ergste, of misschien wel mijn geluk, was, dat de kerels dronken waren. Toen zij vroegen wat ik op straat deed, antwoorde ik, dat ik had opgebeld over een noodslachting voor een koe, die verongelukt was. ~~Ma~~ mij nog even te hebben uitgescholden en gedreigd, dat ze me zouden doodschieten ben ik aangewandeld wat ze ~~toelieten~~ toelieten. Misschien durfden ze mij niet opbrengen omdat ze zelf dronken waren. Toen ik bij mij om de hoek van het huis wilde gaan gooiden ze me met een ledige cognacflesch maar raakten me niet. Ik was blij, dat ik de hoek om was van het huis want een muur er tusschen is toch veiliger daar een revolverloop in de rug maar een raar gevoel is. Intusschen was onze straat afgezet.

1 Post
o p de brug

1 Post op de brug ,zoodat niemand naar Sen mocht en een post een kilometer op Eindhoven aan zoodat er niemand naar Eindhoven kon.Wel mochten wij des morgens , 's middags en 's avonds melk halen bij de boeren,maar we moesten op de weg blijven.Van deze gelegenheid maakten wij gebruik om de berichten en ook de teekening,welke ik gemaakt had van de verdedigingslinie naar de post in Eindhoven te brengen,Met een melkkan gewapend ging ik dan des middags door de post, die ik vergunning vroeg om melk te halen,waarop hij antwoorde" Binnen 15 minuten terug". Gauw naar een boer op Bokt waar ik een fiets kreeg met volbanden en dan naar Eindhoven om 's avonds als er weer melk gehaald mocht worden met de andere menschen terug te keeren,wat hen nooit is opgevallen.Toen kwam het bericht,dat wij bij de eerste aanzegging ~~moesten~~ moesten evacueeren.Wij er als de kippen bij om de menschen voor te houden niet tegaan.Wij dachten eerst dat het zou lukken ~~als men ze hoorde~~.Als men ze hoorde zou niemand gaan,maar daar verschijnt een handwagen en iemand begint wat op te laden.Hem gevraagd om toch zeker niet te gaan kwam het antwoord" Ik breng maar wat goede spullen weg.Nog geen 2 uur laten was de heele buurt aan het evacueren zonder dat ze het moesten,er was geen houden aan.

Het evacueren werd door de Mofsen toegestaan,doch alleen over de wegen.Toen er enkele menschen zagen,dat wij met nog een paar collega's inderdaad niet weggingen,bleven er nog een enkele meer.'s Avonds van den 15 den September kwam er echter de boodschap,dat iemand een paar joden in huis had en ~~deze~~ wilde evacueren.De Joodsche vrouw was ziek,ze had een beslag gehad. Wat moeten we nu beginnen.Ik gaf hem de raad naar de Zusters te gaan en daar te vragen of ze daar ~~naar~~ brengen.Zeg,dat ze haar desnoods een kap opzetten.Hij er opaf.Het resultaat was,dat hij ze er mocht brengen na eerst hierin nog de Pastoor te hebben moeten kennen. Toen kwam de moeilijkheid van het overbrengen.Er waren natuurlijk geen liefhebbers voor want zij moest door de Duitsche post gebracht worden.Ik besloot het zelf maar te doen.Ik haalde wat planken uit de garage door een rāmpje aan de achterkant,want de voordeur had ik geblokkeerd.

De Duitsche zegel der Sicherheitsdienst ,welke ik er vroeger had afgehaald,was ons goed te pas gekomen,daar ik met een R.K.priester er ingebroken had en de goede autobanden van de auto's gehaald en naar veiliger oorden gebracht,waarna de deur werd dichtgemaakt en door mezelf verzegeld waardoor geen enkele Duitsche soldaat in de garage kwam en ikzelf ook niet meer door de voordeur kon.Van deze planken timmerde ik een grote kist waarin de zieke vrouw tusschen dekens en kussens geplaatst werd en daarna de kist dicht gespijkerd.De kist werd op een handwagen geplaatst en de tocht kon beginnen.Enkele benauwde oogenblikken.De Duitsche post hield mij aan en vroeg waar ik naar toe moest en wat ik in de kist had.Ik antwoorde,dat ik moest evacueren en naar mijn ouders ging.De kist bevatte boeken en breekwerk.De doortocht werd verleend maar ik moest binnen 10 minuten terug zijn.Wat was ik blij,dat ik er door mocht,het was een pak van mijn hart.Maar op tijd terug kon niet want eer de vrouw uit de kist was en naar boven gebracht was er wel 3 kwartier verstreken zoodat toen ik bij de post terug kwam,deze tegen mij begon te schelden en mijn persoonsbewijs vroeg.Toen ik hem dit liet zien nam hij mij het af en stak het in zijn zak waarna hij zei,dat ik moest gaan werken aan de " Deckungslöcher" wat ik niet deed maar naar huis ging.Maar jawel,'s middags kwamen 2 Mofsen mij uit het huis halen en namen mij meenaar het terrein waar al vele menschen aan het werk waren.Alleen echter menschen,die onder bedreiging uit huis waren gehaald.Goddank was er niemand vrijwillig gekomen wat voor het Sonsche volk pleitte.Ik kreeg een schop en na een paar steken gedaan te hebben vroeg ik om een kruiwagen te mogen halen bij een boer,wat werd toegestaan.Maar ik bleef bij de boer en kwam niet meer terug voor 6 uur toen ik zag,dat de menschen naar huis mochten gaan.Er werd mij niets gevraagd of gezegd.Alleen werd mij medegedeeld,dat wij de volgende morgen om 8 uur weer terug moesten zijn.Maar 's morgens om 7 uur had ik al 2 Mofsen in huis,die mij kwamen halenen zonder eten of drinken mij naar de brug brachten waar al een paar stachtoffers meer aanwezig waren. Toen er een groepje bij elkaar gebracht was,want vrijwillig was er weer niemand gekomen,werden wij naar het terrein gebracht,waar de groep steeds aangroeide van menschen,die onder bedreiging uit de huizen waren gahaald. Ik maakte een der bestaande " Löcher" een beetje dieper en breder zoodat ik er heelemaal in kon gaan zitten zonder dat iemand mij zag.Bovendien bleek ~~het~~ het een goede schuilplaats te zijn,want daar kwamen zwermen jagers en Typhoons,welke de bosschen kwamen bombardeeren en de Duitsche tanks beschieten.Het ging er geweldig naar toe.Door de bombardementen werden in de bosschen menschen getroffen,die zich verscholen hadden om te ontkomen aan de menschenjacht der Mofsen.Om 1 uur mocht ik gaan eten.Ik zeg,nu krijgen ze me niet meer en ging direct in mijn geheime schuilplaats waar ook nog 2 Joden verborgen waren.Er kwam echter niemand en jawel om ongeveer 3 uur zijn daar een massa vliegtuigen in de lucht en zien wij parachutisten er uit springen.De strijd ging voorgoed beginnen.Ik deed direct vrouw en kinderen met de Joden in de kelder en ging terug naar boven.Dit kwam geheel onverwachts en nu zat ik ook nog aan de verkeerde kant van het Wilhelminakanaal.De troep had geen wapens behalve ik,die een pistool had.

Gelukkig waren er aan de andere zijde van het Kanaal wel enkele jongens doch ook allen zonder wapens en het waren er ook nog maar weinig want onze groep was nog niet uitgebreid omdat er geen wapens waren. Deze jongens waren echter direct actief en hielpen de Amerikanen aan de noodige inlichtingen en moetsen helpen met de gewonden. Hierdoor kregen ze meteen de vuurdoop, want de Moffen schoten geweldig wat vele Amerikanen het leven koste. Gelukkig kreeg geen onzer jongens eenig letsel. Direct kwamen zich er nog eenigen meer melden. Intusschen, dat ik boven zat te wachten. De Duitschers liepen op en neer, eerst in wanorde, maar geleidelijk kwam er vaste regel. De draad voor de brug te laten springen werd direct verlegd naar de zuidzijde van het Kanaal. Alles ging in verdediging. Langzaamaan zag men ze terugtrekken, maar steeds vuurden zij in de richting van het dorp, doch steeds verder gingen ze terug. Een handgranaat kwam bij mij op de binnenplaats terecht waardoor een Duitsch soldaat werd gewond maar direct door zijn makkers weggedragen. Omstreeks 5 uur waren de Amerikanen al over het Kanaal en zeer vlug bij mijn huis waar ik toe te voorschijn kwam. Direct ging er een geweer op maar hij liet het ook weer zakken toen hij zag, dat het in orde was. Een buurman moest het echter, omdat hij achter het gordijn stond met de doof bekopen. Men dacht natuurlijk dat het een Duitscher was. Direct was ook ~~de~~ bij de hand, die vloeiend Engelsch spreekt. Er werd toen direct op het hout gewezen, waarna direct begonnen werd met het leggen van zware balken over de brokstukken van de vernielde brug. Inmiddels gingen 2 collega's, welke ieder een karabijn kregen mede op weg naar Eindhoven. Wij gingen door met het behulpzaam zijn bij het bouwen van de noodbrug en het maken van groote vloten voor het overbrengen der jeeps en gewonden. Dit ging bijna de geheele nacht door. Na een paar uur geslapen te hebben trokken wij naar de andere zijde van het Kanaal waar verschillende jongens waren, die zich kwamen melden om behulpzaam te zijn. Geweren en munitie hadden we voldoende van gevangen genomen Duitschers. Dat het met het kiezen van een geweer niet zoo nauw genomen werd bleek later, toen een van de jongens, die munitie mee naar de voorste linies bracht en de Amerikanen even terug moesten trekken, ~~hij ook zijn geweer op de gebruiken~~ Toen hij ook gebruik van zijn geweer zou maken bleek, dat hij een Belgisch geweer had met Duitsche patronen, die natuurlijk niet pasten. Wat was hij vlug in het dorp terug om een ander geweer, maar nu zocht hij er een betere uit. Deze groep heeft ontzettend gewerkt. Onder het vuur der Duitschers bracht zij de munitie en voedselpakketten naar de voorste linies, hetgeen niet alleen een gevaarlijk maar ook een zwaar werk was. Het was jammer, dat er zooveel voedselpakketten, welke per Parachute voor de Amerikanen werden neergelaten door de burgers werden medegenomen en het zag er naar uit, dat onze bevrijders honger zouden moeten lijden. Wij hebben tenminste menig brood voor hen kapot gensneden, daar zij anders niet te eten hadden. Ook de groep "Verzamelen parachuten" had het druk daar mij door de Amerikaansche commandant verzocht was deze op te halen. Vele menschen maakten er echter ook jacht op en ik weet, dat de textielpositie lang niet te best was geweest zoodat het niet te verwonderen viel. Maar dienst was dienst en al viel het soms hard, wij ~~moesten~~ moesten bij de menschen de parachuten weer in beslag gaan nemen. Om de menschen aan het verstand te brengen, dat ze de parachuten niet mochten meenemen viel niet altijd mee, daar de soldaten ze zelf weggaven, maar deze gaven er niet om. De commandant dacht er echter anders over daar de parachuten nog vaker gebruikt zouden moeten worden.

De menschen kwamen in feeststemming en de vlaggen kwamen uit. Doch 2 Hollandsche officieren die mede geland waren zeiden, dat de menschen, de vlaggen binnen moesten halen, want we zijn er nog niet. Maar de menschen geloofden het niet, wat kon hen nog gebeuren. De Amerikanen waren er. Intusschen was onze groep al uitgegroeid tot 44 man. Wij hadden maar aangenomen en niet altijd even nauw gekeken. We kwamen toch al menschen tekort en er was altijd wel iets waarvoor ze geschikt waren. Doch de Duitschers kwamen er de beste voor ons uitzoeken, doordat toen iemand Dinsdag den 19 den September van de PAN te Nueneen kwam melden, dat er een partij tanks vanaf Helmond kwamen. Ik gaf dit door aan de Hollandsche officier en toen de Duitschers 's avonds in de aanval kwamen was de ~~groep~~ groep zoo terug gebracht op 18. Het was een goede selectie, alleen de besten bleven over. Gelukkig, dat het Engelsche leger was gearriveerd, anders had het er voor ons donker uitgezien. De Moffen zaten met een tank nog geen 50 meter van de brug en schoten een vrachtwagen in brand, doch de tank ~~was~~ was spoedig afgewerkt. Val alle zijden kwamen de Moffen opzetten en tevens bombardeerden ze Eindhoven. Het was de bedoeling een doorbraak te forceeren. Verschillende huizen en boerderijen werden in brand geschoten. In het 7 de huis vanaf de brug stak een Duitscher een Amerikaan aan de bajonet en wist zelf te ontkomen. Aan alle zijden werd gevuld. Langzaam werd echter het vuren minder en om middernacht was het weer rustig ~~tot~~ tot den anderen dag halftien ~~toen~~ toen van de richting Nederwetten de aanval opnieuw begon hoofdzakelijk met tanks en mitrailleurs. Ook deze aanval werd echter afgeslagen. De Duitschers trokken terug omdat ze bang waren te worden ingesloten. Toen kwam het bevel om alle vreemdelingen, die in Son waren in bewaring te stellen daar men bang was dat er spionnen waren.

Dat viel niet mee want er waren veel menschen uit omliggende plaatsen naar de Amerikanen komen kijken en konden met die aanval niet meer terug. Die dus geen kennissen had of niemand kon opgeven die hem kenden, moest worden opgesloten in de school. Gelukkig toonden velen begrip voor de toestand en schikten zich direct. Anderen daarentegen verzetten zich maar het hielp hen niets want het moest. Het viel echter niet mee ^{voor} deze menschen te legeren. Dekens hadden wij niet en wij hadden maar 1 groot lokaal, want in de anderen lagen Militairen. Wij hadden wat stroo op de grond uitgespreid en daarin moesten allen slapen, alles bij elkaar. Vrouwen en kinderen aan ^{een} kant en de mannen aan de andere zijde. Het was stampvol. De eerste nacht ~~was~~ ^{was} nogal rustig. Ze werden bewaakt door 2 PAN menschen, die stonden van 8 uur 's avonds tot den volgenden morgen 8 uur zonder aflossing. Het was een heele tijd, maar men zag ~~et~~ niet tegen op. Wij hadden het te druk maar gelang de menschen die wij hadden. 16 uur dienst overdag zonder aflossing was heel gewoon en nooit geen gemopper. De jongens waren altijd bereid en hun wil was buitengewoon anders waren zij hier ^{voor} niet in staat geweest. Het gebeurde ook wel eens, dat ze heelemaal geen bed zagen doordat zij overdag dienst hadden in de Bosschen en 's nachts op wacht moesten bij de geïnterneerden. Toen het morgen werd kwam de moeilijkheid van het eten. Brood hadden wij nogal vlug maar het was droog brood en verder ~~niet~~ niets totdat wij hoorden dat een boer uit Breugel nog boter zwart verkocht had. Ik stuurde er direct iemand op uit voor huiszoeking en die bracht toen een paar pond boter mee. Het was iets. De eerste dag geen warm eten maar de 2de dag waren de Zusters zoo welwillend dat zij voor allen aardappelen kookten. De volgende dagen zorgden wij zelf voor de aardappelen welke door de geïnterneerden werden geschild. De groep werd echter dagelijks kleiner daar wij steeds menschen troffen die iemand van hen kenden. Toch hadden ^{er} nog 8 N.S.B.ers tusschen van andere plaatsen welke wij later naar Eindhoven overbrachten. Ook hadden wij nog ongeveer 70 geëvacueerden uit Best te verzorgen, welke in de garage van de Destructor gelegd waren. Deze bezorgden echter ons niet zo veel moeite, daar door de Directeur de de bedrijfsleider V. alles in het werk werd gesteld om de menschen te legeren en te voeden. Wat tekort was werd door ons ~~voorzorgd~~ verzorgd.

Steeds kwamen er bericht binnen van burgers die Duitschers hadden gezien. Kwamen onze jongens echter ^{ter} plaatse waar men ze gezien had dan waren er nergens te bespeuren.

Zulk een onderzoek wil ik even beschrijven.

Wij gingen met 5 man op patrouille naar Best langs het Kanaal en gingen verspreid door de heide. Toen wij bij de Destructor aankwamen en even waren gaan zien hoe de geëvacueerden het maakten kwam de bedrijfsleider mij vertellen dat er Duitschers in het bosch waren. Hij bracht tevens de persoon die ze had gezien. Hem hierna gevraagd zij hij, dat hij een half uur van te voren in het bosch was en daar bij een kuil 4 menschen zag met blote ~~bovenlichamen~~ anders kon hij niets zien. Ik vroeg "Waren het geen Engelschen". Neen, zegt hij, want ze zeiden "in orde" wat een Engelschman toch niet zegt. Ik vroeg of hij mij even de richting wilde aanwijzen want het is daar dicht kreupelhout en mastbosch. Hij ging een klein eindje mee en wij vonden een smal paadje, welke volgens mijn zegsman bij uitkwam. Ik ben toen terug gegaan ^{heb} gevraagd wie of er mee ging. Alle 4 waren zij bereid. Wij zoetjes tusschen de struiken door en voorwaarts een eindje van elkaar af op het aangegeven punt aan. Jawel, daar zag men 4 bloote bovenlichamen boven de grond uitsteken. Handen op, wat oogenblikkelijk geschiedde, maar toen zij onze P.A.N. banden zagen schoten zij in de lach maar hielden toch hun handen omhoog. Naderbij gekomen zagen wij echter, dat het Engelsche soldaten waren, die zich aan het wasschen waren en daar een post hadden. De peletonscommandant V. was er ook bij en legde hen het geval uit en inderdaad had ^{er} eentje gezegd, het is in orde, Hij kende Duitsch en dacht, dat verstaat die man wel, maar nu had ^{het} juist de verkeerde uitwerking gehad.

Hij ~~stelde~~ ^{stelde} er echter prijs op, dat we waren komen kijken, daar ze nu konden zien, dat er ook Nederlanders waren, die tegen de Moffen wilden vechten en ze zich tusschen vrienden bevonden.

Dikwijls moesten wij mede voor nachtelijke patrouilles. Gewoonlijk 2 Engelsche soldaten en 2 jongens van de groep. Deze nachtelijke tochten waren zeer vermoeiend want je bleef steeds in spanning. Verder hebben wij vele mijnen ontladen en oorlogsmateriaal opgeruimd.

Steeds patrouille loopen in Best waar toen nog geen andere ondergrondse te zien was.

Daar hebben wij eenmaal het geluk gehad een Duitsch spiongevangen te nemen welke zich bij de Bestsche brug ophielden 2 lieden welke Fransch spraken. Later bleek, dat zij in verbinding stonden met de Duitse Weermacht. Hen hebben wij overgebracht naar de Engelsche commandant te Best.

Op patrouille naar Breugel.

's Avonds komt er bericht er zitten 4 SS-ers in Breugel, dus moest er direct een groep naar toe. Allen waren echter nog op pad. Eindelijk 3 man gevonden. Toon, Johan en Sjef. Deze moesten

er dan maar op af. Wij hadden op het moment niet meer mensen ter beschikking daar de Commandant Sjef en patrijlecommandant v. mede op patrouille ~~were~~ moesten naar de richting Best, daar er in die richting lichtkogels werden afgeschoten, Het waren eigenlijk te weinig mensen doch ze durfden het aan en gingen op stap. De eerste moeilijkheden kwamen toen zij bij de verst vooruitgeschoven Amerikaansche posten kwamen. Het was moeilijk om hen aan het verstand te brengen, dat zij verder wilden. De Amerikanen vonden het roekeloos, maar onze jongens dachten in hun enthousiasme om achter de Mofsen te jagen niet aan het gevaar, dat ze liepen. (Dezelfde groep had er al meer dan 5 binnengebracht. De Amerikaansche soldaat mocht zijn post niet verlaten anders was hij ook medegegaan. De patrouille trok verder, langzaam aan, want het was donker. Toen zij door de Kom van het dorp heen waren en niets hadden gehoord of gezien wilden ze terugkeeren. Plotseling hoorden ze echter het geluid van zachte stemmen aan de linkerzijde der straatweg in een weiland, langzaam ging de patrouille er op af met het geweer in den aanslag en in volle spanning. Toen zagen zij een stroomijt staan waar ze zeker in zouden zijn. Het bevel "Handen op" werd direct opgevolgd maar hoe ~~ingrijpend~~ groot is de verbazing als het geen Duitschers blijken te zijn maar 4 burgers uit Aerle Rixtel. Wat waren die mensen geschrokken. Ze waren naar Son gekomen om de Amerikanen te zien en toen de Duitse aanval begon konden deze mensen niet meer naar huis terug, zoodat ze meenden in de stroomijt te overnachten. De patrouille ^{heeft} deze mensen naar de beerderij van T. gebracht waar ze in de paarden stal ~~er~~ hebben overnacht.]

[Als ik alles nog eens overdenk moet ik steeds denken, waar haalden deze jongens de moed vandaan. Ik denk, dat zij geïnspireerd door de moed der Amerikanen aan geen gevaar meer dachten. Zij dachten er eveneens niet aan, dat dit Elitetroepen waren en prima afgericht. Die de "paratroopers" niet heeft zien vechten kan zich niet indenken met welke moed en verbeterheid deze mensen vechten. Men moet hierdoor wel beïnvloed worden. Gelukkig heeft dit voor onze groep geen noodlottige ~~gevolgen~~ gevolgen gehad. Was dit wel het geval geweest, dan zou het niet te verwonderen zijn geweest, daar er verschillenden bij waren, die te overmoedig werden en heelemaal aan geen gevaar meer dachten. Vooral aan het front te Best waar ze geregeld patrouille ~~lieten~~ liepen was het gevaar zeer groot, niet alleen van de scherpschutters maar ook door de vele landmijnen. Soms is mij wel eens verweten dat die of die niet had moeten worden aangenomen bij de P.A.N. Ik kan niet anders verklaren, dan dat deze jongens van onze groep geen enkele daad hebben begaan tijdens hun P.A.N. dienst, die in strijd zou zijn met eerlijkheid. Iemand die zijn leven in de waagschaal stelt in frontgebieden kent aan geen verrijking van zichzelf. Het is met de P.A.N. mannen anders gesteld dan met diegenen die kwamen toen het front ver genoeg weg was en ze ~~keker~~ ^{geen} meer liepen. Dit waren de Lucky Strike en North State soldaten. De P.A.N. mannen stonden ver boven hen verheven en het is voor hen een belediging om in een adem met deze sigaretten soldaten genoemd te worden. Deze "heeren" hebben niet allen onze naam van degelijke Hollanders hoog gehouden. En dan nog het tuig, dat (hoe ze aan een P.A.N. band kwamen weet niemand,) met deze banden gesierd hier en daar gingen medenemen wat van hun gading was. Dit tuig kwam echter niet aan het front. Had men hen naar een legitimatiebewijs gevraagd dan zouden ze het niet hebben kunnen ~~tonen~~ tonen. En waren er soms jongens bij de Organisatie die misschien vroeger een s iets hadden gedaan wat niet in de haak was, maak ik hen hiervan geen verwijt. Ieder kan zijn leven beteren, en zoo'n jongen heb ik liever dan een waarop niets is aan te merken en maar met zijn handen in zijn zak blijft staan. Vele van de P.A.N. zijn zoogenaamde brave burgers tot voorbeeld geweest. Hierover kan men eens nadenken.]

Don 4 Juni 1947
 J. van der ...

A. van Oosterveld?

De P.A.N. organisatie vóór, tijdens en na de bevrijding, in Son & Breugel c.a.

Lawriessen Eenige tijd voor de bevrijding werden door de Sonsche ondergrondse strijder Sjeff L. enkele betrouwbare mannen verzameld om op een bepaald tijdstip, hetwelk verband zou houden met een eventuele bevrijding van de Gemeente Son & Breugel, met de wapens in de hand op te treden tegen de Duitsers, die nog steeds het dorp bezet hielden.

De aangezochte personen werden alle een witte ~~armband~~ armband uitgereikt, waarop de letters P.A.N. waren gedrukt.

De activiteit der meeste P.A.N. leden was vóór den 17 den September 1944 zeer minimaal. ~~Alleen~~ Alleen de Commandant Sjeff was druk in de weer om zijn teekentalent te botvieren op een schets van de artillerieopstellingen der Duitsers aan de Noordzijde van het Wilhelminakanaal. De gemaakte schets werd door hem ondanks de zeer strenge controle der Oostenrijksche en Duitse helden regelrecht aan zeker iemand in Eindhoven bezorgd, welke ~~ze~~ op zijn beurt voor doorzending zorgde, door de Duitse linies naar de Commandant van het 2de Britsche leger, die met zijn divisies aan onze Zuidgrens vertoefde.

Verdere activiteit dan de inontvangstname der P.A.N. armband is er door de P.A.N. leden niet geweest, behalve dan een enkele uitzondering, tot de bevrijdingsdag voor Son & Breugel op 17 September 1944.

Op de morgen van deze dag waren een groepje burgers onder wie ook enkele P.A.N. leden, door de Duitsers gedwongen een tankgracht en éénmansputten te graven. De plannen van de Duitsers werden echter niet geheel uitgevoerd daar de Amerikaanse luchtmacht tegen de middag de bosschen aan de Noordzijde van het Wilhelminakanaal ~~aan~~ ~~in~~ in de richting Best, ging bombarderen. ~~De~~ De gravers wisten niets beters te doen, dan zichzelf in veiligheid te brengen in de door hen gemaakte putten, waardoor ze het idee kregen, toch niet geheel voor niets te hebben gewerkt.

Het bombardement was bedoeld om de in de bosschen aanwezige Duitsers vast tot heengaan te bewegen wat ten deele heel aardig gelukte. Ze begonnen in zeer georganiseerde wanorde zich in de richting van de brug over het Wilhelminakanaal te begeven naar Eindhoven. De schrik sloeg de mannen om de Duitse ~~harten~~ harten. De verwarring steeg echter wel ten top toen plotseling een Amerikaanse luchtlandingsdivisie per parachute of " glider " neerstreek. Toch gaven enkele Duitse afdelingen, nog zeer goed partij en wisten met goed gericht vuur enkele Amerikaanse vliegtuigen in brand te schieten waarbij de bemanning de dood vond. De behouden op de grond neergekomen troepen bonden echter onmiddellijk de strijd aan en slaagden erin de Duitsers te verjagen.

Intusschen ~~banden~~ steeds meer troepen, doch tengevolge van het prikkeldraad waarmede de weiden waren afgerasterd werden vele " Gliders " vernield waarbij de inzittenden werden gedood of gewond.

In het bosch hadden zich diverse burgers schuil gehouden voor de razzia's der Duitsers en waren gewond geraakt door bomscherven. Diverse P.A.N. leden begaven zich zoodra dit mogelijk was met enkele andere dorpsbewoners in de bosschen om de gewonden te helpen verzorgen en de Amerikanen behulpzaam te zijn. Enkeligen hadden zich al in het bezit gesteld van een Duitse geweer en namen de allures aan van echte guerillastrijders.

Intusschen was het reeds een uur of 4 geworden en het front was reeds opgeschoven tot over het Wilhelminakanaal, waardoor de P.A.N. leden meer vrijheid van beweging kregen.

Diverse ~~sik~~ Duitse ~~soldaten~~ soldaten hadden zich verkleed in overalls en liepen op klompen om gevangenneming te ontgaan, doch de P.A.N. mensen, die ~~sik~~ iedereen in een straat van enkele kilometers van gezicht kenden, pikten deze schelmen er onmiddellijk uit.

Toen de avond inviel ~~was~~ werd alles rustiger en zochten de meeste burgers een slaapplek in de kelder op.

Toch bleven op deze dag nog enkele mensen in actie.

De Commandant Sjeff had nl. met vooruitziende blik een groote partij zwaarhout met timmergereedschappen etc. laten opslaan in een garage aan de Zuidzijde van het Wilhelminakanaal, dichtbij de brug, om een noodbrug te bouwen indien de Duitsers erin zouden slagen de bestaande yzeren ophaalbrug te laten springen, waarin ze ook geslaagd zijn.

Waarschijnlijk had dit kunnen verhinderd worden indien wapens waren uitgereikt. Het geval was, dat 2 Duitse soldaten zich met hun " opblaasapparaatje " bij de garage ~~bevonden~~ bevonden. Deze kerels waren gemakkelijk buiten gevecht te stellen geweest indien slechts enkele geweren aanwezig geweest waren. Laat ons hierop echter niet verder doorgaan,

daar de Hoogere Commandanten wel zullen weten waarom dit niet is geschied.

Naar ik juist verneem was in de eliminatie van deze " Sprenggruppe" voorzien, daar ~~deze zich op de Noordzijde van het Kanaal bevond~~ deze zich oorspronkelijk aan de Noordzijde van het Kanaal bevond. Door de Amerikaansche parachutisten werd deze " Gruppe" echter naar de Zuidzijde gedreven en daar alle burgerverkeer op de brug was uitgeschakeld konden de Duitschers niet meer benaderd worden.

Nadat de brug was opgeblazen was het dus zaak om zoo spoedig mogelijk de Amerikanen, die tot nu toe hun materiaal met rubberbootjes overbrachten, een betere overgang te verschaffen. Vooral voor het overbrengen van de Jeeps met gewonden zou dit een groote verbetering geven.

Enkele Amerikaansche ~~officieren~~ officieren werden verwezen naar de P.A.N.tolk V. voor het geven van inlichtingen. Commandant Sjef was reeds druk in de weer met hout slepen voor een noodbrug en het behoeft geen betoog, dat de Amerikanen blij waren zoo spoedig mogelijk geholpen te worden.

Onder leiding van Captain Mac. Pherson werd het uitgezochte materiaal ~~in een~~ ~~aan~~ verwerkt tot een noodbrug,

Daar het echter nogal eenige tijd zou duren voor deze brug klaar was, werd begonnen met het bouwen van 2 vloten. Deze werden vervaardigd van ledige yzeren vaten met daarop een stevige onderlaag van ~~hakk~~ balken. Aan weerskanen werden lange touwen gebonden en zodoende heen en weer getrokken door de soldaten. Deze gierpontjes hebben zeer veel materiaal overgebracht.

De P.A.N. leden hadden zich de volgende dag reeds tot een groepje gevormd en begonnen de door de Amerikaansche soldaten achtergelaten spullen te verzamelen en te vervoeren naar de opslagplaats van de Fa. L. De P.A.N. mannen waren nu allen voorzien van een Duitsch geweer doch vaak zonder munitie. Op een gegeven moment kwamen enkele P.A.N. leden ^{die} ~~ongevolg~~ ~~van~~ hun verzameltocht in Niemandslaan terecht. De Duitschers waren blijkbaar van meening, dat de P.A.N. mannen in een te gevaarlijk gebied vertoefde, weshalve zij bij gebrek aan andere waarschuwingsmiddelen wat mitrailleurvuur op hen afgaven, zoodat onze mannen vlug rechtsomkeert maakten. Het paard voor de kar had vermoedelijk ook de schrik in de beenen, want het wilde niet die snelheid ontwikkelen, welke de mannen zoo gaarne zagen om uit deze gevaarlijke contreien te komen. Zoodra paard en kar met bemanning een rustiger plaats hadden bereikt, vleiden zich allen, behalve het paard, ergens neder om te herstellen van de doorgestane emoties.

Ook gingen enkele P.A.N. mannen en wel met name Sjef E., Henk v.d.L., Toon L., Johan L. Gerrit T., er op uit om enkele achtergebleven Duitschers te verschalken, waarin ze dan ook wonderwel geslaagd zijn, zonder één schrammetje op te loopen.

Hun werd op zekere dag medegedeeld, dat zich ergens in een boerderij 4 Duitschers hadden verscholen. Toen Henk en Sjef E. die dit gevalletje eens zouden opknappen bij de bewuste boerderij aankwamen werd met veel geschreeuw de Duitschers verzocht zich over te geven. Deze uitnoodiging werd grif aanvaard en de één na de ander kwam braaf met de handen in de nek te voorschijn. Toen alle 4 waren aangekomen, ging Sjef in de boerderij en vond daar 1 machinegeweer en 4 geweren compleet met munitie. De Duitschers bleken dus oorlogsmoede te zijn en hadden zich daarom blijkbaar overgegeven. Deze redeneering bleek echter niet juist te zijn, want de Duitschers dachten met meer tegenstanders te doen te hebben gehad en hadden het niet "oneervol" gevonden zich aan de overmacht over te geven. Groot was echter hun verbazing en woede toen ze bemerkten, dat Sjef en Henk wel geweren hadden doch geen munitie. Ondanks de protesten meesten de vertegenwoordigers van het " Herrenvolk" toch mee naar ~~de~~ ^{die} krijgsgevangenkamp om daar de duur van de oorlog af te wchten.

Daar Son de primeur had gehad van bevrijding door Amerikaansche parachutisten en een plaats was, waar dank zij de nu reeds aanwezige troepen van het 2de Britsche leger tamelijk goed aan boekmateriaal en andere artikelen was te komen, behoeft het niet te verwonderen, dat vele inwoners van omliggende plaatsen naar Son & Breugel kwamen om ook iets van hun gading te vinden. Vele parachutes waren in onbevoegde handen geraakt en werden tegen buitensporige prijzen verkocht aan lieden, welke ze als souvenir wilden bewaren of om hieruit artikelen te vervaardigen om de textielnood te lenigen.

Bij deze toevloed van menschen waren natuurlijk ook lieden, wie de grond in hun eigen gemeente te heet onder de voeten was gewordenen die poogden door verandering van woonplaats hun arrestatie te ontgaan.

Den 19 den en 20 sten September kwam een tegenaanval der Duitschers met tanks en zware mitrailleurs uit de richting Nederwetten, terwijl tegelijkertijd de " Luftwaffe" een

bombardement op Eindhoven uitvoerde. De bedoeling was een wig te drijven tusschen de Britsche troepen, die met hun tanks in de richting Nijmegen vertrokken waren en de achterhoede. Men begripte de consternatie onder de burgerbevolking. Het aantal P.A.N. leden kromp ontzettend ineen en vele burgers uit andere gemeenten konden niet naar hun basis terugkeeren en zochten dus onderdak in Son & Breugel. Iedereen gelukte dit niet en daarom werd besloten om deze menschen te interneeren in een lokaal van de R.K. Jongensschool te Son. Vanzelfsprekend konden deze menschen, wie de P.A.N. totaal onbekend waren, niet de gelegenheid geschonken worden zich vrijelijk her en der te begeven, weshalve onze menschen om beurten voor cipier speelden. De accommodatie was in het begin niet erg goed, doch men moet in aanmerking nemen, dat alles gratis was. Er werd geen betaling van onze gasten gevraagd dus konden ze ook geen eischen stellen.

Op de duur raakte ons logement zoo vol met allerhande typen van ~~men~~ het mannelijk en vrouwelijk geslacht, dat wij ~~moest~~ moesten beginnen ze kwijt te raken. Hun antecedenten werden nagegaan en alle dubieuze klanten werden per auto naar het politiebureau in Eindhoven gebracht, terwijl de goed bevonden onderdak kregen bij in de buurt wonende kennissen of familie. Sommigen woonden echter nog in bezet gebied en hun kon natuurlijk geen toestemming tot vertrek verleend worden, om spionage tegen te gaan.

Onze mannen hadden overdag dienst en moesten dit cipersbaantje er ook nog bijnemen, ~~wa~~ waardoor hun diensturen per dag altijd meer dan 16 bedroeg. De geest onder hen was uitstekend. Dit geen gemopper zooals men dat van een echte Nederlander gewend is. De Brabantsche humor en gemoedelijkheid hielpen hen de zwaarste dienst te verlichten.

's Nachts werden veel patrouillediensten gedaan dwars door de velden wat geen sinecure was. Deze patrouilles waren noodig omeventuele rondzwerfende Duitschers en spionnen te arresteren.

Het frontgebied was nog steeds in de naburige gemeente Best, waar de Duitschers hardnekkig de aanvallen der ~~Schotsche Hooglanders~~ Schotsche Divisies w.o. de 47 Highland Division, 51 Highland Division en de 15 Scottish Infantry Division, afweerden om de weg naar Tilburg te behouden.

Best was door de Schotsche troepen gevacueerd en een 70-tal inwoners hadden een onderdak gevonden in de garage van de Destructor aan het Wilhelminakanaal. Voor deze menschen werd gezorgd door de inmiddels overleden directeur A. en zijn bedrijfsleider.

Wij ontvingen van de Britsche Commandant in Best een bewijs van toegang voor Best en konden ons dus daar overal bewegen. Vele evacuees konden wij een dienst bewijzen door hen naar hun woning te gaan om kleeven, dekens etc. op te halen.

Onze mannen, die toch al overbelast waren kregen nu ook nog wachtdienst te verrichten op enkele punten aan de Boschdijk tusschen de Gemeente Best en de brug over het Wilhelminakanaal. Het gebeurde op zekeren dag, dat door hen iemand aangehouden werd, die naderhand een spion bleek te zijn. Deze knaap werd overhandigd aan het Britsche Hoofdkwartier, die zeer met deze gevangene waren ingenomen.

Tijdens een onzer bezoeken aan de Destructor kwam daar iemand vertellen, dat hij Duitschers had gezien in het bosch. Volgens zijnaanwijzingen vertrokken wij in de aangegeven richting en vonden inderdaad enkele menschen, welke echter Engelschen bleken te zijn. Deze waren zeer verbaasd enkele ~~men~~ geweren op zich gericht te zien, doch al spoedig was de kwestie opgelost. De Engelschen waren blij, dat de "Dutch" zoo goed op hun qui vive waren en inderdaad met de wapens in de hand hen wilden steunen tegen de Duitschers.

Schermselingen waarbij de Duitschers zich met de wapens tegen ons verzetten zijn niet voorgekomen. Ze gaven zich na eerste sommatie over wat voor beide partijen het beste was.

Nog één feit zou ik gaarne even vermelden.

Op zekere dag kwam de pelotonscommandant Ben vertellen, dat een Engelsche sergeant de Sonsche P.A.N. commandant wenschte te spreken. Commandant Sjef was jammer genoeg niet aanwezig in zijn plaats vertrok de P.A.N. tolk naar het opgegeven adres in Breugel waar hij inderdaad genoemde sergeant trof. Deze vertelde hem, dat hij opdracht had van de Engelsche Field Security Police (F.S.P.) zich in het bevrijde gebied alléén in verbinding te stellen met de P.A.N. ~~inverving~~ aangezien deze beweging het volste vertrouwender Britten had. De F.S.P. kon zich niet altijd tot burgemeesters of politie wenden, aangezien er in deze plederen personen bevonden, die tijdens de bezetting door de Duitschers waren aangesteld. Op de vragen van de F.S.P. sergeant of de Burgemeester en de politie in Son & Breugel safe waren kon de tolk alleen beve-

waren kon de P.A.N.tolk alleen bevestigend antwoorden voor de politieambtenaren doch dat de Burgemeester hem volkomen onbekend was, ~~daar hij deze inhoud gekend had~~
 Besloten werd om te wachten met verdere actie tot Commandant Sjef aanwezig was daar deze vanzelfsprekend als geboren en getogen Sonnenaarbetere inlichtingen kon verstrekken. De afspraak werd gemaakt om om 2 uur des middags ten huize van de P.A.N.tolk samen te komen. Intusschen waren uit de tuin van een gevluchte N.S.B.er, op last van de Engelsche F.S.P.sergeant allerhande papieren bij elkaar gescharreld en deze werden na een misverstand, welke niet ~~van de P.A.N.zijde~~ aan de P.A.N.zijde beruste, uit de weg geruimd te hebben, in samenwerking met de politie en burgemeester ten gemeentehuize geselecteerd in rommel en bruikbaar materiaal. Genoemde Engelschman was geheel op de hoogte gesteld en liet verder alles aan de politie over, hetwelk pleitt voor ons dorp, dat het zulke politiemannen als gezagsdragers ~~had~~ had.

~~Ik heb reeds gesproken over de nutteloosheid van de P.A.N. leden~~

Ik heb reeds veel gesproken over de P.A.N. leden en over alles wat zij zool gedaan hebben voor anderen zonder zich daarmee zelf te verrijken of daarvoor beloning te ontvangen van onverschillig welke instantie ook. Alles werd gratis gedaan en beloning werd niet gevraagd. Toch zou ik nog wel even de aandacht willen vestigen op de houding van ook Nederlanders, die niet bij de P.A.N. waren aangesloten en wel speciaal over de Sonsche en Breugelsche inwoners. Waarschijnlijk zal het niet in het uit te geven boek worden opgenomen maar het kan toch zijn nut hebben om het volgende zwart op wit te zetten.

De P.A.N. beweging in Son werd door de gemeentenaren ongeveer over de geheele linie bestempeld als een stelletje avonturiers, welke zich interessant wilden maken. ~~Bovendien~~ Dat dit gedacht en gezegd werd was niet zoo erg. Men kent het gezegde, dat men eerder door een mestwagen overreden wordt dan door een luxe wagen en dit past toch wel heel goed bij Son, waar meer mestwagens zijn dan de andere categorie.

Bovendien achten, de goede gemeentenaren het niet beneden hun waardigheid, zoo ze die al bezitten, om ons op geniepige wijze te belasteren door te vertellen, dat de P.A.N. gestolen zou hebben en de ingezamelde goederen ten eigen bate hebben aangewend. Al mocht dit gebeurd zijn, wat haast onmogelijk ~~is~~ was, daar in clubverband onder toezicht werd gewerkt, dan waren ze toch in geen geval erger dan de goede brave brugers, die zich vanwege hun zgn. fatsoen en kromme eerbegrippen niet bij de P.A.N. wilden aansluiten omdat zich daarbij iemand zou ~~bevinden die vroeger~~ bevinden die vroeger ~~iets had gedaan wat niet~~ iets had gedaan wat niet door de wettelijke beugel kon. Deze man echter en dat vergeten die "fatsoenlijke" kwaadsprekers, heeft zijn leven in dienst gesteld van de bevrijding van Nederland en de Amerikanen op buitengewone wijze geholpen.

Doch nu komt nog het ergste. Het stelen ~~van~~ wat zoogenaamd door de P.A.N. zou zijn geschied is gebeurd door mensen, die hoe bestaat het, zich met een P.A.N. band hadden getooid, waarvan de herkomst niet opgespoord kon worden. Dus men ging opzettelijk de naam van de P.A.N. in discredit brengen. Deze lui zijn niet opgespoord doch verdwenen even plotseling als ze gekomen waren toen iedere P.A.N. man naar zijn identificatiekaart werd gevraagd, indien hij onbekend voorkwam. Hoe kwam het echter, dat de voedselpakketten, die voor de Amerikanen met nog andere dringend noodige toebehooren ~~wik~~ per parachute werden uitgeworpen en die niet op de plaats van bestemming aankwamen, daar ze door de niet P.A.N. leden verdonkere-maand werden.

Weten de goede burgers wel, dat de levensmiddelenvoorziening van de Amerikanen door dit on-hollandsche gedrag aan een zijden draadje hing en dat vele zelfgebakken roggebrooden ~~aan de~~ door de P.A.N. aan de Amerikanen werden verstrekt?

De P.A.N.tolk, die uiteraard veel met de Amerikanen in aanraking kwam, liet zich door de reeds eerde genoemde kapitein Mac. Pherson vertellen, dat van de op bevrijd gebied per parachute o.a. uitgeworpen anti-tankkanonnen er geen enkele in hun bezit was gekomen. Door de niet P.A.N. mensen werden deze buitgemaakt en verstoep tot zich een betere gelegenheid voordeed om de kisten te openen waarin ze verpakt waren. Waarschijnlijk werd gedacht, dat deze kisten levensmiddelen of textielgoederen zouden bevatten. Wat zullen ze op hun domme neuzen gekeken hebben. Het gat waarin deze kisten voorloopig werden bewaard zal hierna wel een beetje dieper gemaakt zijn en waarschijnlijk voor altijd onvindbaar blijven. De mogelijkheid is echter niet uitgesloten, dat door dit achterhouden van niet aan hen ~~toebehorende~~ toebehoorende voorwerpen, enkele Amerikanen of Engelschen het leven hebben gelaten. Men denke maar eens aan de tegenaanval van de Duitschers op 19 en 20 September, waarbij een Duitsche tank de brug in Son tot op ongeveer honderd meter kon naderen en een Britsche wagen in de soep schoot waarbij enkele soldaten het leven lieten.

4 Juni 47

W. A. A. A.